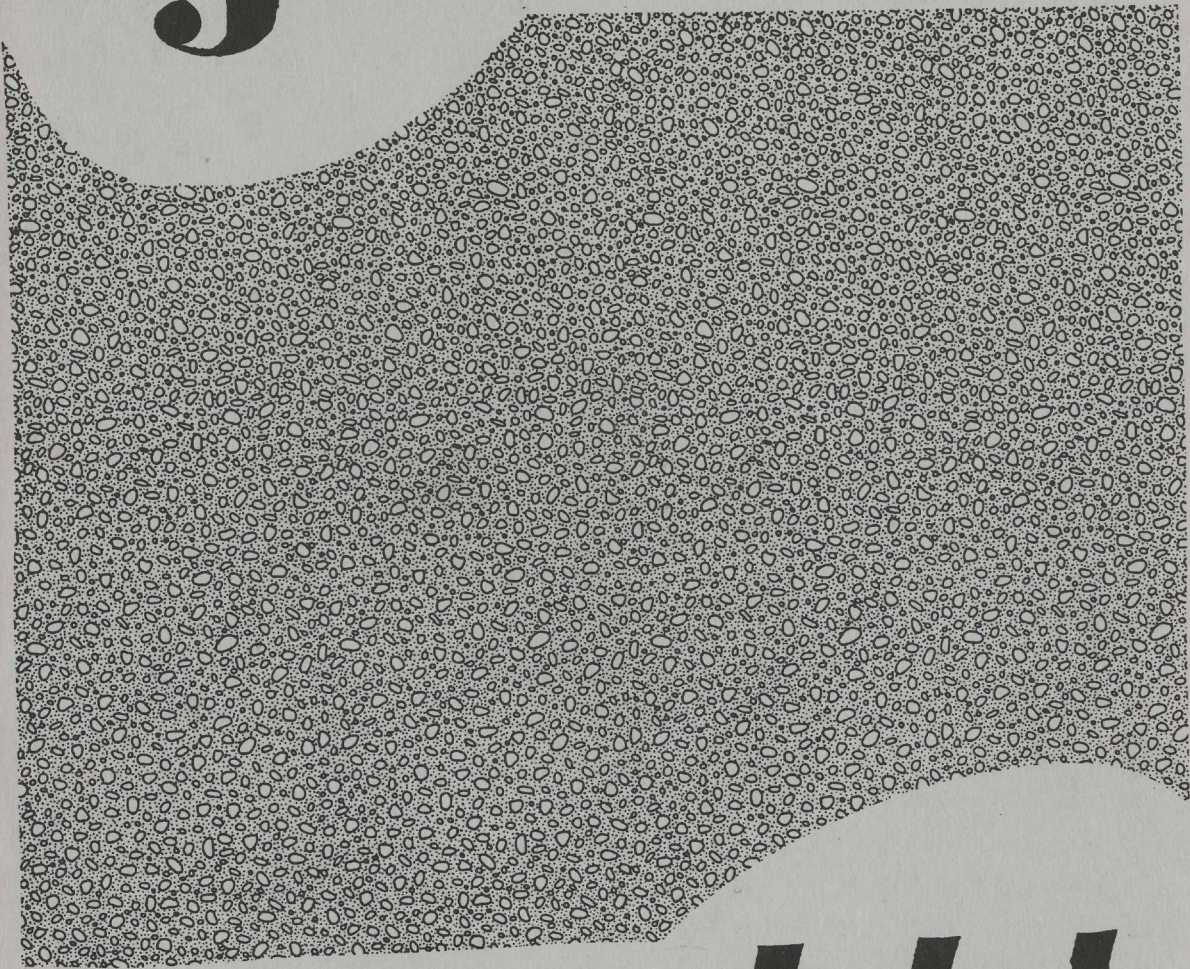

aja

1990

58

ISSN 0384-8469

kiri

ÜKS HOBURAUA LUGU

Usun, et rahvuspsühholoogia on olemas. Seda ei saa aga kuigivõrd teaduslikult käsitleda. Teaduslikuks lähenemiseks on tänapäeval olemas küll statistika koos vägevate arvutitega, kuid raske on omaduste eneste kindlakstegemine, mida statistiliselt töödelda. Veel raskem on nende summeerimine kollektiivseks psühholoogiaks. sellisel puhul on võimalik niisama arutus.

Teet Kallase šarž

On üsna labane tõde, et iga rahva hulgas leidub igasuguseid tüüpe. Argijuttudes omistame siiski rahvastele mingeid domineerivaid jooni, mis näikse ulatuvat üle põlvkondade. Eriala järgi meeldiks mulle süveneda Montesquiest alguse saanud põhjendustesse looduskeskkonna erinevustest tulenevaist iseärasusist. Igatahes pean neid tunduvalt olulisemateks kui iga rahva põhjalikult läbisegatud gene. Siit võib aga jutt juhtida ennast ebapopulaarsesse rassismi - natsionalistid oleme lääneilmas niikuinii. Kuigi, jah, teistsugune olemine ei tähenda veel halvem olemist ja oleme aimanud, et lääne inimese vaatepunkt igas mõttes ei ole tõepoolest parim. Siiski elab meis ületamatu soov nihkuda läände ja takistuste kõrval, mis meist ei olene, seisab sellel teel risti ees meie rahvuslik iseloom. Võib-olla ka mitte. Igatahes on olemas üks joon, mida peetakse soome-ugrilikuk. See on, et iga mees tahab olla peremees oma põõsas (poliitikas on selle kinnituseks parteide suur hulk). Selline põõsa-mentaliteet võib olla tõelise vaba inimese tunnus, aga ta võib kõneleda ka sellest, et minu ja

PE $\frac{A}{1166} 2 58$

sinu põõsa vahel on olnud kellegi võõra maa. Siis on põõsasse pugunud peremees üks meeleheitlik püsimise katse, mis pikkade sajandite vältel on kujunenudki rahvuslikuks omapäraks. Kohanemiseks, et püsida.

Võib-olla on see nähtus laiem kui soome-ugrilik ja omane üldse pikalt alistatud rahvastele, üldisem püsimise pant. Aga pahandus näib tekkivat siis, kui ajalugu kingib vahepalaks konstruktiivseid perioode, kus peaks nägema põõsaste ja puude taga metsa. Perioode, mil iga mehe oma joru ei lase kujuneda harmoonial. Nii on meil Eestis vist praegu. Ometi oleme üks maailma parim koorilaulja-rahvas!

Meie nägelemine ja hullud tükid ei ole muidugi midagi uut. Aga uus on küsimus, kas praegu rahvana oleme ikka küllalt küpsed, et jätkata iseseisvuse ja demokraatia saavutamise teed? Populistlik hüüatus ütleb pikemata, et rahvas on alati õige ja alati küps, aga nii see paraku pole. Maailm on täis kõiki näiteid. Rahvas realiseerib end teatud tegelaste kaudu, mõnikord võib ta põletada õigeid ning mõnikord aplodeerida hulludele. Aastal 1990 on eestlased püüdnud oma taotlusi realiseerida kolme suurema rühma kaudu. Neid kõiki tuntakse hästi: allpool lühiduse mõttes VE - Vaba Eesti, RR - Rahvarinne, KK - Kodanike Komiteed. Tegelikult ei ole ka need aasta alguse valimiste aegsed koondised pidanud vastu kiiretele muutustele ning rühmituvad praegu ümber. Pilt võib selgineda parteide väljajoonistumisega, aga praegu on laiema publiku jaoks erakondade piirjooned väga hägusad. Sellepärast oleks praegu võimuorganite jaotamine parteide vahel proportsionaalselt fiktiivne trikk üle inimeste peade. Kui valimised toimuksid kohe selle aasta lõpul, siis orienteeruksid valijad ikkagi ülaltoodud kolmikjaotuse järgi.

Nende kolme rühma iseloomustuse juurde asudes on kohane veel kord meenutada alguses rõhutatud raskusi rahvaste hinge kirjeldamisel. See on nii nähtavasti ka eestlasi juhtida üritavate liikumiste kolmikjaotuse puhul. Päris tõenäoline on enamiku inimlike omaduste võrdne sagedus igas rühmas, aga siiski oleks nagu igal kolmest mingi oma karakter. Seda olukorras, kus kuulutatakse küll tahet iseseisvuda, kõik muu on aga hämaras. Õnnetus on see, et neid rühmi ei saa iseloomustada traditsioonilise lineaarse skaalaga vasak - parem. See skaala on litsutud Eestis (ja küllap mitmel pool mujalgi Ida-Euroopas) hoburaua kujuliseks. Äärmused seisavad üksteisele tegelikult tunduvalt lähemal, kui raudapidi

mõttes. Võib-olla on seda asjaolu raske mõista pagulaskonnas, kus ollakse harjunud ühiskonnale vaatama otse ja mitte kõverpeegli kaudu, nagu siin. Sellepärast näib pagulaste vasakpoolsem mõttelaad paigutuvat meie hoburaua keskele ja parempoolsem usub ennast paiknevat sirge isamaalikul otsal. See on ehk mingi ületamist vääriv faasinihe Sise- ja Välis-eesti vahel, vähemalt meie üldrahvalike huvide mõistmises. Minu meelest on meil selle raua otsad lähedased konservatiivsuse mõttes. Ja ei saa salata sedagi, et kui pidada traavivat hobust maailmaks, on selle teksti autori meelest raua keskmine kumer osa maailmavaateliselt kõige ees rindlikum. See tähendab eeskätt seda, et lähedast mõttelaadi ja sarnast maailmanägemist olen leidnud RR-i piirest enam kui mujalt, mis hoolimata mu pikast parteitusest värvib võimaliku subjektiivsusega hinnanguid teistele.

N i s i s VE, tagurpidi Endised Võimumedhed ehk veel õigemini Vasallid Eestis. Väidetakse ju väetiks praegust valitsuse võimu, aga väetim veel oli ta kompartei hierarhilises süsteemis. Kui võtta maha mõned teoreetilised marksistid ja muidu sinisilmad, sobiks ehk seltskonna ühisjooneks kõige enam sõna konformism. Nende väärtushinnangute skaalal on materiaalsel hüveolul sedavõrd kõrge koht, et põhimõtteliselt painduvad vastavalt vajadusele (näiteks parteisekretärist pangajuhatajaks). Tänu N Liidu võimufiltritele on nad tihti ilma õige ametita, nii et juhtiva koha kindlustamine on eluline vajadus. Nende kahe omaduse ühendamine seletab intensiivse nihkumise tärkava turumajanduse võtmepositsioonidele Eestist Ungarini. Seda teeb hõlpsamaks kogemuslik oskus poliitilisteks manöövriteks ja võõraste kätega tulest kastanite võtmiseks, milles nad vaieldamatult ületavad teisi rühmi. Selle võrra nende enda antud atestatsioon "kompetentsus" on õigustatud. Kahjuks ei kehti see aga sugugi demokraatia tundmise või rakendamise kohta. Ma usun, et nende hulgas on rahvuslikkuseil oma koht ja nende hulgas on intellektuaalset potentsiaali. Nende hukkamõistmisel, rääkimata piltlikult öeldes seinä äärde panemisel, tuleks ikkagi selgeks teha, kas Eestis on konformiste rohkem kui teistel rahvastel? Minu vastus on, et ei ole ja et kogu jutt eestlaste valmidusest vallutajatega koostööd teha on faktidega kinnitatud, kuid kolonisaatorite poolt võimendatud jutt rahva hinge lammutamiseks. Meil on ehk selline "kohastumine" pikemaajalisem eluviis (kilter, kubjas, aidamees) kui prantslastel okupatsiooni nelja aasta jooksul. Kuid sama valmidust demonstreerisid prantslased ometi. Ja teine suurrahvas - poolakad - ei erine meist konformistide suhtarvus oluliselt. Hull on muidugi see, et

majanduslike hüviste jaotamise käendusringid funktsioneerivad selle seltskonna pinnal endise eduga edasi. Avalikult vastutab aga valitsus, tegelikult meie kõik sotsialistliku rahvana, sest inimest, kes üldse ei kasutaks mingil kombel varimajanduse teeneid, võib ka Eestist otsida tikutullega. Siiski peitub kirjeldatud konformismis oht nn Rumeenia variandiks, mis meie puhul on tihedalt seotud impeeriumis püsimisega.

Teise hoburaua otsa imago on andnud endised dissidendid - kartmatud tõevõitlejad okupatsiooni hämaruses. Seda rolli vähendada oleks rumal ja inetu. Kui VE-d iseloomustab liiga libe kohanemine, siis sellel rühmal on paaril viimasel aastal märgata selgeid kohanemiskursusi. Pikkade aastate rahvusliku olemasolu säilitamise vajalik negativism on raske ümber kujunema positiivseks tööjaotuseks. Kogu muinsuskaitse ja romantilisel ajalookäsitlusel (mis on ka sümpaatne noorte puhul) tuginev ja hästi välja töötatud järjepidevuse ideoloogia on muutunud küllalt ahistavaks. See meenutab mulle selliste sellida tegevust küla sepikojas, kes on suurepäraselt aru saanud alasi (see on ainuõige alus!) tähendusest ja otstarbest, kuid kõnnivad alasi ümber ringi ja ümisedvad, et nad mingil juhul ei kasuta pihte, vasarat, lõõtsa jne. Ei saa ju ometi alasiga kinni hoida hõõguvat rauda, nagu ilma alasitagi võib tegutseda ainult soss-sepp. Tegelikult on toimunud selleski liikumises nihkeid paindlikkuse poole. Näiteks formuleering, et 1938.a. põhiseadus kehtib niivõrd kui võimalik, ei peaks äratama mingit vastuseisu ja on ju õige ka Hammurabi koodeksi kohta. Teiseks on sel aastal kompromissitu tõevõitluse kulissi taga mõnelgi juhtival isikil läinud korda teha eetilistest vaatepunktist kahtlustäratavaid leppeid ja tegusid, millega nad on tõevõitlejate hulgast astunud pärispoliitikute ringi. Kurb on asja juures see, et kuigi esimesest Eesti kongressist kolmandani on saali atmosfäär tunduvalt paranenud, toimub reageerimine saalis ikka rõhutatult teatud märksõnade järgi. Tubli osa kongressi saadikutest esindab raudrulli alt tulnud rahva neurasteenilist või siis primitiivset osa. See on kurb selles mõttes, et eesti rahva esinduskoguks peetav koda ei ole proportsioonis rahva mõõduka meelelaadiga. Mida aste ülespoole (komitee ja selle juhatus), seda suurem tänu publiku sellisele koosseisule on äärmusliku osa erikaal. Selles mõttes meenutab ERSP taktika tõepoolest kunagise bolševistliku võitlussalgakese oma. Poliitilises mõttes seisab hoburaua selle otsa lähedus teisele selles, et mõnigi *action direct* lõhnab provokatsioonina ja võib viia pigem impeeriumi sülle kui sealt eemale. Olukorrast võib välja pääseda vaid valimiste teel,

kui rahvale on võimalik esitada selgemad parteilised eesmärgid.

Õigluse nimel peab tegema kriitilisi märkusi ka RR seltskonna aadressil. See on täbaram eeltoodud põhjusele ja samuti seepärast, et avalikus kriitikas mõlemalt tiivalt aetakse aadressid sageli segi. Ma ei taha aga siin hakata advokaadiks. Tegelikult RR-i ühtsust enam ei eksisteeri. Ta erakonnastub ja püsib Ülemnõukogus valitsuskoalitsioonina. Üht ühendavat omadust selles heterogeenses seltskonnas polegi olnud. Reaalpoliitika, mida romantikud võrdsustavad reeturlikkusega, on lähtunud mõistlikkuse kriteeriumist, mis segases olukorras on toonud ka viletsaid tulemusi. Tubli tükk aega on kulunud kuke- ja härjavõitlusele. Oma kuked ja härjad on teisteski liikumistes, kuid valitsevas asendis on kiremine ja soputamine, samuti härja tormamise purustused paremini nähtavad. Üsna kähku selgus ka, et mitmed aktivistid tõusid kõrgemale oma võimete tasandist. Sobilike inimeste puudus on üks suuremaid sisehädasid ja tasandata ehk alles järgmise põlvkonnaga, kui see šanss tuleb. On olnud ohtusid trampida üle demokraatia printsiipide üldiselt hajali ühiskonnas. Istume ju ikka pantvangidena arvuka Eesti venelaskonna käes, kelle poliitiline elu on suuresti struktueerimata. Tänavarahutuste vältimiseks, kuhu kiiresti lülituks mistahes mundris või erariides sõjaväelasi, peame tähelepanelikult suhtuma inimeste elementaarvajadustesse, mitte joogivett kinni keerama ja leivaküpsetamist lõpetama. Objektivse segaduse vähenemine saab alata alles poliitilise otsuse järel, mis näitab kätte meie iseseisvuse määra. See aga on kotijooks etteantud ajaga: ei saa oodata aga kiirustamine võib kápuli kukutada.

Siiski peab olema võimalik püsida ja edeneda. Vaakuum praegu jookseks täis midagi ebameeldivat. Ka tugeva presidendi võiks aja kokkuhoiu mõttes asendada kohe kindral-kuberneriga. Saaks jälle oma põõsasse tagasi. Aga tahaks ju nii väga Euroopa hekkide vahele! Resüme: Raskustest hoolimata ei ole meie laul veel laldud!

Andres Tarand

Tallinnas 3. novembril 1990

BACHIPÄRDI(ku?) LIIMIPOTT

Arvo Pärdi *Collage* teemal B-A-C-H, mille New Yorgi esiettekanne toimus 21. augustil 1990 Neeme Järvi sujuva taktikepi all *Mostly Mozarti* suvepidustuste raames, kõrvutab klassikalise ja moodsa muusika erinevaid tonaalsusi. Kuigi vastandet helisüsteemid vahelduvad järsult, ei pruugi otsene barokkstiili ja dodekafoonia kokkupõrge osutada häirivaks. Vaatamata kõlalistele kontrastidele, saavutab Pärdi teos mõistelise ning sellega kaasuva sisulise tähenduse, mis ületab tihti halvamaigulise kollaaži piirid.

Tuletet prantsuskeelsest sõnast *colle*, ehk liim (ja *coller*-kleepima, liimima), viitab termin *collage*, ehk kleebing, sajandialguse kubistide Pablo Picasso ja Georges Braque'i kujutava kunsti tehnikale, milles lõuendile liimiti riidetükke, ajaleheväljalõikeid, nöörijupe ja muud sarnast, pürgides seega kolmemõõtmelisuse poole ning lähenedes maalikunsti skulptuurile. Kurikuulsad kollaažid on näiteks saksa dadaisti Kurt Schwittersi *merz*-maalid, millele kunstnik liimis leiud prügikastidest ja rentslistest. Muusikaline kollaaž juurdub ameerika helilooja Charles Ives'i sajandialguse polütonaalseis teoseis, mis sisaldavad peale kunstimuusika sünkopeerit džassi, koraale ja kauboiviise. Ka kirjanduses võime rääkida kollaažitehnikast näiteks James Joyce'i, Ezra Poundi ja T. S. Elioti töödes.

Erinevate stiilide mehhaaniline kokkuliitmine muutub aga pahatihti pinnapealseks eklektikaks või isegi pealiskaudseks pastiššiks. Klassikalise näitena esineb siin 5. sajandil elanud rooma keisrinna Eudoksia poem Jeesusest, mille iga luulerida oli laenat Homeroselt. Ateenas sündinud Eudoksia võis olla siiras kristlane, nagu seda on teatavasti Eestimaa mees Pärt, aga teda lahutab meie heliloojast mitte ainult žanrivalik ja viisteist sajandit, vaid veelgi kaugemale ulatav, otse kuristikuline vahe loomingulises andes.

Nagu M. Vaitmaa on eritlenud Pärdi heliloomingut (teoses "Kuus Eesti tänase muusika loojat"), vastandab Pärt oma kollaažis sarabandi orkestreeringu Johann Sebastian Bachi Inglise südist *d*-moll ja 10-helilise dodekafoonilise rea, s.t. muutumatu helikõrguste järjestuse, mis algab helidega (silpnimetuses) si-moll, la, do, ja si, ehk (tähtnimetuses) b-a-c-h. Samuti jaotab Pärt oma teose esimese osa helistikuliselt järgmiselt: B-du a-moll, c-moll ja h-moll, mis jällegi annab kokku "Bach". Väga leidlik viis komponeerimiseks - peaaegu sama nupukas kui Eudoksia loominguiline meetod kääride ja liimipotiga või Bachi enda kalduvus laskuda numeroloogiasse. Pärdi (ja Bachi) loomingu saavutab aga Eudoksia juures puuduva esteetiliselt rahuldava tagajärje.

Collage teemal B-A-C-H kleebib küll kokku tükeldet Bachi sarabandi ja Pärdi enda dodekafoonilise heliloomingu, ent niimoodi saavutet kontrast klassikaliselt harmoonilise apollonlikkuse ja meie ajastu dissonantse dionüüoslikkuse vahel loob üldiselt arusaadava sisulise motiivistiku, mis ületab igasuguse puhtvormilise ninatarkuse ning sulatab teose erinevad tonaalsused kunstipäraseks tervikuks.

SALURI POOL-"MINEK"

Kui Eesti Draamateater käis möödunud sügisel kolme lavastusega Torontos, heideti Tallinnast tulnud külalistele ette varem välja kuulutat Rein Saluri "Mineku" asendamist ühe ameerika komöödiaga. Torontos tekkinud dramaturgilist lünka on nüüd osaliselt täitnud Linda Pakri Kunstiklubi teater (*Arts Club Theatre*), esitades 19. juulil 1990 New Yorgi *Off-Off Broadwayl* Saluri näidendi ingliskeelse avaliku lugemise.

"Mineku" tõlke, pealkirjaga *Departure*, oli valmistanud kodumaa eestlane Krista Kaar. Käsikirja aitasid siluda ja viimistleda Kunstiklubi teatri suvised näitlejad. Kolm neist, Tenno Andra, Karin Koorits ja Peeter Tammisto, olid seekord eesti päritoluga. Ülejäänud kuus osalist osutusid kohalikeks ameeriklasiks. Remarke luges Tiina Aleman. Lavastajana, niipalju kui teda antud juhul tarvis läks, tegutses Linda Pakri.

Saluri näidend, mida peale Draamateatri ja Pärnu "Endla" on mängit veel Leedus ja eriti edukalt Soomes, hõlmab sõjalõpule järgnenud küüditamis, kusjuures autor koondas lavateose tegevuse Siberiteekonnale määratud perekonnale antud kahtunnise ettevalmistusaja raamesse. Peale üldise masendava konfliktide eesti taluinimeste ja nõukogude korra esindajate vahel lisab Saluri "Minekule" pinget kohalikust kommunistist erivolniku ja eesti keelt rääkiva NKVD leitnandi omavahelise sõnelusega ning loob põnevust täiskasvanute püüetega päästa küüditajate haardest niipalju lapsi kui võimalik.

Nagu lugemise puhul ikka, jäi loomulikult kõik lavaline tegevus, mis siin taluõuel asjade pakkimisega küllaltki laialdane oleks olnud, toimumata. See pidurdas nõrgematele näitlejatele usaldet osade mõjulepääsu, nagu näiteks stseenis, kus kooliõpetaja äärepealt nurja ajab näidendi suure pettemanöövri - ja kus surnu kirstuga lavale toomisel ei puudu absurdistlik tragikoomilisus. Tugevate näitlejate käes evisid Saluri tegelaste kokkupõrked aga lugedeski küllaldast mängulist särtsu, eriti kui erivolnik Rass, keda kehastas Ronald Drews, ragistas leitnandiga (John Huggerty) või demobiliseerit Lembit Kasega (Robert Ruffin). Pereemast peategelast Leida Kaske luges Andrea Mead kõigiti usutavana, muidugi arvesse võttes paratamatuid erinevusi suurlinlasest ameeriklanna ja eesti talunaise vahel. Kahjuks läksid tema suus kaduma maalähedase inimese iroonilised repliigid hõberebastest ja lävepakul istumisest ja küüditajate ootamisest, mis võis aga johtuda ka lavastajast või isegi tekstiüansse mittetabanud tõlkest.

Vaatamata sellistele komistustele, tuleb hinnata Kunstiklubi teatri tööd Eesti traagilist saatust käsitleva näidendi elustamisel *Off-Off Broadwayl*. Loodetavasti annab Linda Pakri peatselt "Minekule" täismõõtmelise lavastuse, sest Saluri näidend väärrib laiemat levikut Lääne ühiskonnas.

(Raadio Vaba Euroopa'st)

ENN NÔU

VEEL ÜKS METROO RAAMAT

"Eesti edasivaates. 200 eestlast suvel Käärikul. Metroo kolmas raamat." Koostajad: Sirje Endre, Tiina Naaber, Kalle Muuli. Kujundaja: Piret Selberg. Fotod: Alar Ilo, Fred Jüssi, Urmas Wompa, Tiit Veetmäe. Joonistused: Kadi Pajupuu. "Kultuuri ja Elu" väljaanne. Tallinn 1990. 160 lk.

Raamat moodustab MEEST'89 või metsaülikooli seminari Eestis 1989 loengute valimiku. Jaan Uustalu juhatab sisse asjaliku, aga liiga napiandmelise seletava eessõnaga. Liivi Jõe ja Tiina (=Tiiu?!) Salasoo lõpetavad kriitiliste järeilmõtetega metsaülikooli vaimust. Peab algusest peale tunnistama, et lugeja tunneb suurt puudust pikema seletava sissejuhatus ja selle metsaülikooli praktilise läbiviimise kirjelduste järele. Tegelikku Metroo vaimu ja elu see raamat edasi anda ei suuda, aga seda võib-olla ka sellisel kujul Käärikul ei esinenud? Artiklid jäävad sellepärast natuke nagu omaette õhku rippuma. Suur osa sõnavõtudest on tegelikult lühikesed arutluste sissejuhatused ja ei paku sellepärast iseseisvate kirjutistena täit selgust. Raamat jätab kiirustamise mulje. Esineb hulgaliselt korrektuurvigu, piltide tekstid on korduvalt ära vahetatud ja ettekanded on paaris kohas vales järjekorras ära toodud, nii et viidatakse eelnevale ettekandele, mis aga raamatus tuleb hoopis pärast. Parempoolne marginaal oleks võinud sirge olla. Oleks jätnud professionaalsema mulje. Illustratsioonid ja lay-out on sellevastu head.

Valimik on jaotatud kolme ossa. Esimene on pealkirjastatud "Vaim". Jüri Seim pakub "Mõni sõna Metroo tagapõhjast ja senisest tegevusest", andes Metroo tagapõhja, ideoloogia ja tegevuse kirjelduse natuke mustvalges peegelduses. Raskuspunkti küsimus — kas paguluses või kodumaal? — maalitakse "seimlikult" vastandlikult. Kalev Katuse teaduslikult esitatud detailne

arvudega täidetud aruanne on huvitav ülevaade pealkirjaga "Eesti demograafia areng läbi sajandite". Sellele artiklile on lisatud erandina selles raamatus ka põhjalik kirjanduse loetelu. Siit saab vajaliku tagapõhja tänapäeva põletavatele probleemidele. Raimond Kolk annab teemal "Välis-eesti kultuuriorganisatsioonide teke" lihtsas laastus kokkuvõtliku orienteeruva ülevaate. Ta hõlmab kõike, kinnipidamata esitatud pealkirjast ja teemast. Kirjanduse osa tutvustamisel domineerib tema enda ja Kalju Lepiku rolli selgitamine. Ülepakutud on "Tuulisui" ja "'Sõna" rollid. "Tulimullale" jäetakse sellevastu vaid neli rida ja "Manale" üks. Märkatav selles esituses on süstemaatika puudus. Lõpu on lisatud mõned küsimused. Seda traditsiooni aga ei jätkata seoses teiste ettekannetega. Hans Trassi jutustab artiklis "Tartu ülikooli vaimsus" teadlaste saatustest peale sõda, räägib vaimususest, tagakiusamistest ja teadlaste parteisse astumise tagapõhjast ning välismaal käimistest. Samuti Lössenko raske varju pealelangemisest geneetilisele uurimisele. Tiit Matsulevitš kõneleb üldsõnaliselt "Tartu Ülikool täna" pealkirja all 1989. a. aktuaalsest olukorrast, intiimorganisatsioonidest, informatsiooni levitamisest, postiprobleemidest j.m. Lühidalt. Aho Rebas pakub "Eesti üliõpilaselu Rootsisis" ja annab natuke rootsi üliõpilaste tingimustest ja eesti üliõpilasorganisatsioonidest Rootsisis. Ta oleks aga võinud ajaloolises loetelus kaasa võtta Turu Akadeemia. Fred Jüssi "Maailm konnaperspektiivis" jääb ilma esitatud piltideta õhku rippuma. Tema loodusfilosoofiat poleks nendeta mõtet esitada, kuna see jääb niimoodi arusaamatuks. Airi Värniku "Eesti psühhiaatria tänapäev" arvude ja seletustega ei ole täiesti veenev. Psühhiaatria kuritarvitamissüsteemi analüüs tundub natuke kaitsepositsioonist lähtuv ja osalt ülelibisev kunsttükk. Poliitilised kuriteod peidetakse sundhospitaliseerimise ettekäände taha. Tartu psühhiaatrilist "lossi" võib muidugi kiita, aga küsimus jääb alles, kas sellist "mausoleumit" üldse oli vaja ehitada, teades mismoodi patsientide olukord välja näeb teisel pool jõge. Epp Andersson üritab jätkata sealt kus Kristiina Viira lõpetas teemal "Inimese ja eesti naise pilgu läbi vaadatud". Lugejale on see eriti kunsttükk, sest Kristiina Viira teksti

pole üldse trükitud. Juttu on perekonnast, lastekasvatusest ja sotsiaalabist Rootsist. Mare Taagepera jätkab samal teemal oma isiklikust lähtekohast väljudes, arutades naise ja mehe vahelkorda nii Eestis kui USA-s. Tekst tundub olevat nagu suurem osa selles raamatus, otse lindilt mahakirjutatud. Üldse oleks raamatu palad vajanud rohkemat redigeerimist ja korralikeks artikliteks ümbertöötamist. Ene Tiit annab vastuseks eelnevatele asjaliku seletava ülevaate praegusest olukorrast Eestis, analüüsides põhjusi. Küll lühidalt, aga ammendavalt ja ausalt.

Raamatu teise osa koondpealkirjaks on paljulubavalt pandud "Võim". Ei saa aga väita, et seda lubadust ulatuslikumalt täidetakse. Toivo Rauna "Eesti pluralismi tee vabariigi perspektiivis" on läbitöötatud ja asjalik ülevaade eesti poliitilisest arengust. Aleksander Loidi "Eesti pluralismi tee vabariigi perspektiivis" sellevastu on mõtisklus praegusest demokratiseerimisprotsessist Eestis, lähtudes demokraatlikust töölisliikumisest. Ta kirjeldab vabariigiaegset ajaloolist tagapõhja ja üritab edaspidiseks ettepanekuid esitada. Tõnn Sarv kirjeldab teemal "Vabadusvõitlus Eestis aastail 1950-1980" illegaalse ja legaalse võitluse liine, arutades kas süüdi on süsteem või rahvas või kas on parem hoopis lähtuda ERSP ärgitavast kontseptsioonist. Siit saab hea kontsentreeritud ülevaate. Enn Tarto kirjeldab pealkirja all "Võimu kuriteod" punaarmee rahuaegse väeteenistuse metsikusi ja tunneb puudust mehelikkuse toonitamisest eesti noormeeste koduses kasvatuses .

Kolmanda osa kogumikus moodustavad lühiettekanDED pealkirja all "Erakondade ja poliitiliste rühmituste etteasted". Täna tuleb seda osa võtta rohkem möödunud aasta hetkeseisu kirjeldamisena. Kiiresti on väga palju muutunud ja suur osa on aktuaalsuse kaotanud. Jaak Allik esitab EKP-d numbrites, mis täna enam ei ole aktuaalsed samuti kui partei roll. Silma paistavad hirmutegudest kuidagi väljavingerdavad seletused ja vastutuse mittekandmise õigustamine, kuna olles hiljem sündinud ei pidavat praegused parteiliikmed olema kohustatud varasemate tegude eest seisma. Ometi pääseb vastutusest EKP sama vähe kui natsionaalsotsialistlik partei oleks pääsenud, kui

nende tegevus oleks edaspidi samal viisil kulgenud ja perestroika oleks ka nende poolt rakendatud. Tänapäeva vastus oleks ikka saanud olla ainult üks. Niimoodi verega määratud erakonnad ei ela arvatavasti pikas perspektiivis üle. IME-lahendus, mida Allik toonitab, on juba aegunud utopia, nagu ka teised plaanid, kaasa arvatud Liidust kohese väljaastumise vastase seisukoha võtmine. Toomas Frey esitab tüüpilisi roheliste vaateid, arutab keskkonna saastamise süüdlaste väljaselgitamise vajadust ja peab Liidust väljaastumist lapsikuks küsimuseks. Tiit Kuusema, esitades Kristlikku Liitu, vaatleb moraaliküsimusi ja pooldab iseseisvust. Olev Saveli tutvustab väga lühidalt ja üldiselt Maaliitu. Marju Lauristin annab paljusõnalise ja põhjaliku analüüsi Rahvarinde ideoloogiast, mis on päris huvitav. Mart Laar tutvustab Eesti Muinsuskaitse Seltsi tegevust. Tunne Kelam esitab osavalt ERSP ülevaate ja seletab selle ideoloogiat. Marju Lauristin kirjeldab veel hetkeseisundit Rahvasaadikute I kongressil Moskvast. Tunne Kelam räägib Kodanike Komiteede mehhanismist ja otstarbekusest, mida puudutab ka Mart Laar. Viimane rohkem küll aine ümber hetkeseisundlikult vesteldes.

Samasse kolmandasse ossa on topitud ka Anatooli Pikase teoreetiliselt ja üldistavalt informeeriv ülevaade lääne rahulikumise, rahu uurimise ja rahu kasvatamise mõistemaailmast. Kahjuks ei ole selles midagi otseselt Eestile kohandatud ja otseselt rakendavat. Päril palju on iseenesest mõistetavate asjaolude üleslugemist. Ingliskeelne tabel oleks võinud olla eesti keelde tõlgitud, vähemalt selles raamatus. Arno Susi annab kokku võttes IME tagapõhja, arutades kokkuvarisevat süsteemi ja esitades soove. Esitus on rohkem olukorra analüüs ja praegu natuke aegunud, sest teatavasti ei tulnud IME-st mingit ime. Käärikul peetakse eramajandust veel kardetavaks. Nii ruttu liigub praegu areng! Heli Susi palub emotsionaalselt abi et kuulutada maailmale eesti rahva genotsiidist ja Maimu Berg teeb lühilühikursuse eesti noorimast proosast nähtuna läbi "Vikerkaare". Viimast on natuke liiga vähe selleks et midagi aru saada või suuta hinnata.

Lõpuks peab küsima, kellele see raamat on mõeldud. Kui ainult metroolastele ja metsaülikooli seminarist osavõtjatele Eestis, siis täidab see mingil määral meenutuste otstarvet. Kui teos aga on mõeldud üldisemalt informatsiooniallikaks, siis on see üsna lünklik ja juhuslik, ning kui kogumik on mõeldud Metroo vaimu esitamiseks, siis ei ole see päris õnnestunud. Pildimaterjal on huvitavam ja meeldejäavam.

EESTI EDASIVAATES

200 EESTLAST SUVEL 1989 KÄÄRIKUL

SISUKORD

Eessõna 3

VAIM

Jüri Seim	Mõni sõna METROO tagapõhjust ja senisest tegevusest	7
Kalev Katus	Eesti demograafiline areng läbi sajandite	13
Raimond Kolk	Välis-Eesti kultuuriorganisatsioonide teke	31
Hans Trass	Tartu Ülikooli vaimsus	39
Tiit Matsulevitš	Tartu Ülikool täna	44
Aho Rebas	Eesti Üliõpilaselu Rootsis	47
Fred Jüssi	Maailm konnaperspektiivis	51
Airi Värnik	Eesti psühhiaatria tänapäev	55
Epp Anderson ja Mare Täagepera	Inimese ja Eesti naise pilgu läbi vaadatuna	59
Ene Tiit	Eesti naise olukorrast tänapäeval	66

VÕIM

Toivo Raun ja Aleksander Loit	Eesti pluralismi tee vabariigi perspektiivis	71
Tõnn Sarv	Vabadusvõitlus Eestis	79
Enn Tarto	Võimu kuriteod	85

Erakondade ja poliitiliste rühmituste etteasted

Jaak Allik (NLKP)	92	
Toomas Frey (ERL)	98	
Tiit Kuusemaa (Kõristlik Liit)	101	
Olev Saveli (Eesti Maaliit)	103	
Marju Lauristin (Eestimaa Rahvarinne)	105	
Mart Laar (EMS)	112	
Tunne Kelam (ERSP)	115	
Marju Lauristin	Rahvasaadikute I Kongress	
Moskvas	119	
Tunne Kelam ja Mart Laar	Kodanike komiteedest	122
Anatol Pikas	Ülevaade Lääne rahuliikumise, rahu uurimise ja rahu kasvatamise mõistemaailmast	131
Arno Susi	IME resümee	142
Heli Susi	Sõnavõtt	148
Maimu Berg	Eesti noorim proosa läbi «Vikerkaare» nähtuna	150
Liivi Jõe	Järeldõtteid Kääriku metsakoolist	155
Tiina Salasoo	Mõtteid neli kuud pärast Kääriku Metsaülikooli	157

JAAN UUSTALU

VIIMASTE METROO SEMINARIDE

PRIMUS MOTOR

TEET KALLASE

šaržis

RAAMATUT ON VÕIMALIK TELLIDA

JAAN UUSTALULT,

Bruncronas väg 26

139 00 VÄRMDÖ

Telefon 0766 - 22581

Hind: 120 Rootsi Krooni

Lisaraamat: 90:-

Postikulud on hinna sees.

METROO
KOLMAS RAAMAT

metsakodu

tükike Eestit Rootsis

Sügisel 1953 - pärast 9 aastast pagulust - rajasid eesti skaudid Rootsis, keset rootsi ürgmetsa, Skaraborgi maakonnas, Mullsjö kommunis, Utvängstorpi külas, endile ühise rahvusliku kodu võõrsil.

Eesti meeste ja naiste, noortejuhtide, skaudisõprade ja noorte käterammuga ning muu abivalmidusega on siia kerkinud 37 aasta jooksul terve eesti küla, otstarbekas laagrite ja kursuste keskus, umbes 7 ha maa ja metsaga.

Aastate kestel on siin peetud mitusada üritust (skaudi-, leeri-, laske- ja spordilaagrid, õppepäevad, Vabaõhukoolid, eesti Nädalad, Sugupõlvade kohtumispäevad, külalisüritused, talgupäevad jm., kokku umbes 150000 osavõtjaga.

Metsakodu peamiseks sihiks mitme aastakümne kestel on olnud koondada ja säilitada eesti noori eestlusele.

Metsakodu oli esimene Eesti Maja Rootsis.

Metsakodu on Eesti rahvuslikuks baasiks võõrsil, kus 37 aastat sini-must-valget heisates oleme ammandanud usku - EESTI SAAB TAAS ISESEISVAKS!

Metsakodu on olnud Eesti tutvustajaks tuhandetele rootsi- ja teistest rahvustest noortele, nende juhtidele, õpetajatele ja vanematele, kes hulgaliselt siin oma laagreid jm on pidanud.

Saagu Metsakodu nagu oma koduks ka kodueestlastele siin viibides. Selle sooviga kingime Metsakodu "OMA PUU" kõikidele Eesti linnadele õnnepuuna, lootuses, et need Eesti "asumaal" kasvavad kuused, männid, kased, tammed või muud puud tooks õnneliku tuleviku Vaba Eesti linnadele ja tervele eesti rahvale.

Suvi 1990, METSAKODU JUHATUS

FOTOD JÄRGNEVATEL LEHEKULGEDEL (ülalt alla):

Lk. 18. Metroo koguneb loengule lõkkeplatsil, taamal peamaja. * Jüri Adams seisab ja kõneleb, Jüri Estam istub ja kuulab. * Jaak Allik replikeerib.

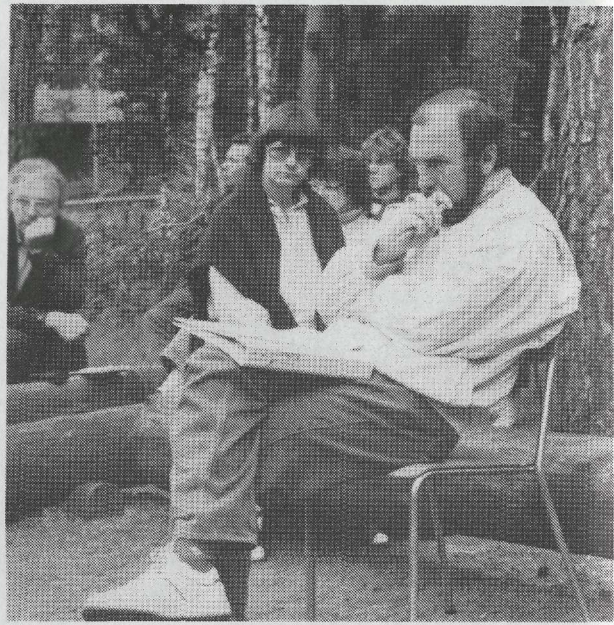
Lk.19. Jüri Männik ja Rein Veideman, kumbki omal pildil, kuulevad sügavas mõttes. Tagapool Madli Kurdve. * Sääsk hammustab Lepo Sumerat õlast, Teet Kallas tema taga, Andra Veidemann tema kõrval.* Jüri-Karl Seim, käsipõskil, magab või kuulab? * Arutlusgrupp ei lase järvevõlul end segada.

Lk 20. Tõnu Tepand (ülal) esineb lõkkel.* Lahkumisõhtu unustamatu paar olid Kaarel Kilvet ja Indrek Tarand (all) * Marju Lauristin (püsti) esitab küsimuse, Ilmar Laaban (paremal) on tähelepanelikkus poosis. * Dimitri Mihailov ruudulises särgis vestleb teemal mis siin "Aja Kirjas" on lugeda. Peeter Vihalemm tema kõrval juhatab selle päeva koosolekuid.

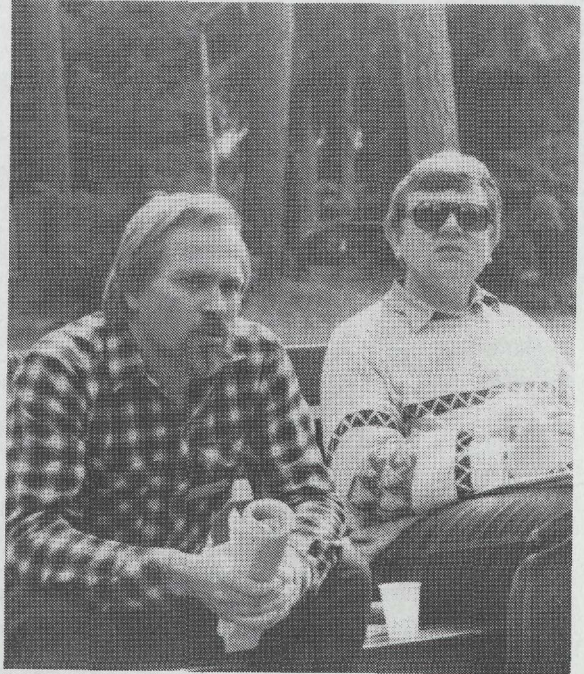
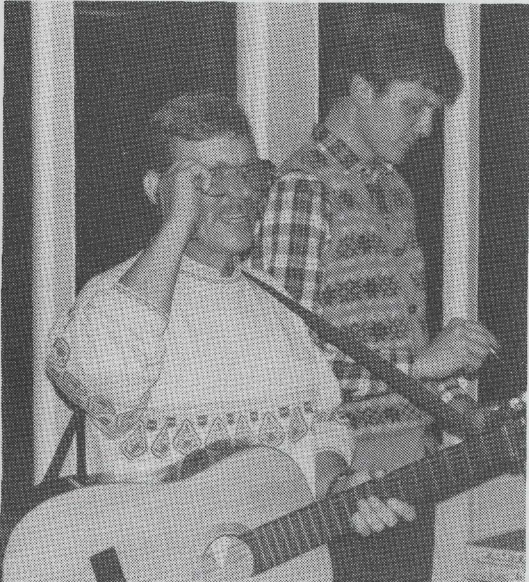
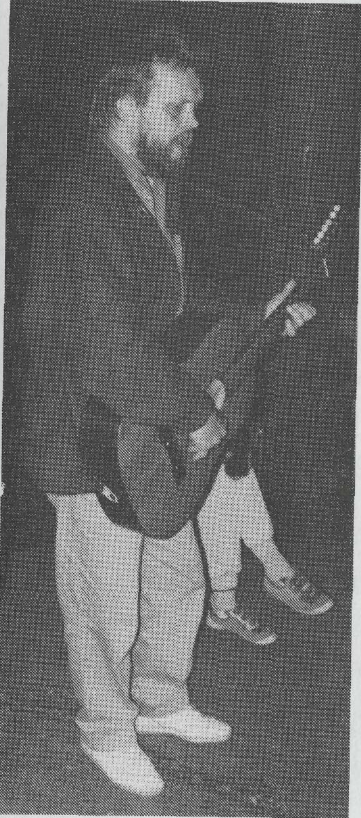

METROO 90 METSAKODUS

METROO 90 METSAKODUS

DIMITRI MIHAILOV

MITTEESTLASTEST, ENNEKÔKE VENELASTEST, EESTIS

Seda vene kogukonda, mis oli enne sõda Eestis, (kelle üks järglane ka mina olen), oli sõja lõpuks jäänud järgi üks neljandik. Täna pole neil mitte rohkem kui 5-10 tuhat järglast. See tähendab seda, et oleme kannatanud nagu teisedki. Haruldane nagu olen (eelöeldu mõttes) ei saa ma end lugeda mingiks representandiks sellele migrantide hulgale, kuhu me oleme lahustatud pärast sõda ja kes moodustab 99% muulaste elanikkonnast. Rõhutan: mitte kogukonnast. Poliitikute käibekeeles on see sõna "kogukond" tihti muulaste (venelaste) kohta kasutusel, mille vastu mina aga protesteerin: uus kogukond ei ole veel tekkinud. Midagi on tekkimas, seda küll, kuid praegu on see veel konglomeraat, hakatis, millest võib-olla tekkib sotsiaalne organism. Suhelda temaga kui tervikuga, kui subjektiga, on vara. Aga sellist lihtsustatud suhtumist ja sealt vastava reaktsiooni nõudmist, seda kohtame kogu aeg Eesti poliitikutega suheldes.

Kui ERSP ja Interrinne istuvad kõrvuti meie Ülemnõukogus, ei tunneta ma et nad esindavad kahte kogukonda. Mul on ükskõik kuidas hääletavad vene saadikud. Et tulevase kogukonna huve nad ei esinda, seda tean ma kindlasti. Nad esindavad teatud rühmi, kes on harjunud nägema inimestes massi, mitte kogukonda. Seda kuidas võtta seda esindust, kas hüseerilise massi või vaikiva kogukonna, so terviku häälena, see on küsimus poliitilisest eetikast, südametunnistusest ja professionalismist.

Venelaste nõ poliitilise teadvuse kohta veel paar sõna. See paistab olevat müstifitseeritud. Rusikareeglina võiks öelda, et venelane, eriti haritlane, on normaalsetes tingimustes stiihiliselt apoliitiline. Ent kui teda sundida poliitiliselt hoiakut võtma, siis ta on pigem anarhist selles tähenduses, et ta on riigivastane igal juhul - kas väikese ilusa Eesti Vabariigi vastu või suure hirmsa Vene Impeeriumi vastu. See on juba nõ kvantitatiivne vahe. Kvalitatiivset vahet siin eriti ei paista - riik on ikka riik, seda enam, et see vahe võib olla subjektiivselt vägagi suhteline: väikesele muulaste rühmale võib ka taassündiv Eesti Vabariik tunduda üsna võõrana ja seetõttu

ähvardavana. Olles Vene riigi kurba kogemust omal nahal, (pean silmas migrante) väga hästi, läbi ja lõhki tunnetanud, pole ime kui muulane ei usu heasse (Eesti) riiki. Teiste sõnadega ma ei soovita eesti poliitikutel, ka mitte väliseestlastel, maalida "koduvenelasi" seinale kui "viendat kolonni", kes muud ei mõtle kui Moskva huve kaitsta. Selline ülepolitiseeritus, must-valge eelhoiaiku üleandmine rahvussuhetesse, on vale ja ohtlik igat pidi. See on mitmete uurimustega tõestatav; tark poliitik saab ka muidu aru.

Räägiksin ka mõningatest numbritest, mis on selgunud minu ja teiste uurimustest.

Igal teisel täna Eestis elaval venelasel on "interluse sündroom" - proimpeerne teadvuse seisund. Katsed veidi sügavamalt analüüsida, kas ei ole tegemist piisava teadvuse struktuuriga, näitavad et asi on keerulisem. (Viitan enda artiklile, "Sovetskaja Estonia", 23. detsembri number 1989, kus võib leida koondtabelid).

Vene vähemuse tervikust üks neljandik (umbes) on apoliitiline rühm. Kui ülejäänud kolm neljandikku (need kellel on juba välja kujunenud teatud poliitilised hoiakud) võtta kui 100% ja neid edasi liigitada, siis näeb pilt välja umbes selliselt. Politiseeritud rühmast ligi 27% on nõ "jäigad interid". Neil on väga lihtsustatud poliitilise teadvuse struktuur, kus on kokku sulanud unitaarriigi ainuvõimalik kogemus ja kõikide massiinimete võrdõiguslikkus. Ei mingit reaalsuse arvestamist eri olukorras või sotsiaalsete, kultuuriliste, poliitiliste või majanduslike huvide eristamist. Kehtib abstraktne võrdsus unitaarriigi raames. Selline poliitilise teadvuse struktuur on oma lihtsuses üsna jäik, elu survel ta ei lagune - pigem transformeerub, muutub pehmemaks. Unitaarne mudel muutub "federatsiooniks", abstraktne võrdsus - "inimõigusteks".

Vastaspooluse, mida võib nimetada anti-interluseks, struktuur on veidi keerulisem. See rühm on tervikust mitte rohkem kui 15% - seega tunduvalt vähem kui intereid. Nende poliitilise teadvuse mudel on teatud mõttes inversioon eelmisele: pikemata ja tingimusteta tunnistatakse eesti rahva huvide prioriteeti; loomulikult tunnistatakse Eesti Vabariigi täielikku suveräänsust (siis kui see küsitlus läbi viidi ei olnud võimalik seda nii radikaalselt sõnastada nagu praegu on kombeks - siia kuulusid siis ka "konfederatsiooni" pooldajad).

(Hüäl, täpsustav vahemärkus: see esimene rühm, need kes on unitaarriigi

mudeli poolt, on ainult sõnades võrdsete õiguste poolt. Tahan seda öelda selleks, et sa rootsi publikule selgitaksid, mida nad nende võrdsete õiguste all mõtlevad.

Need on kaks erinevat aspekti - ma räägin suhtumisest prioriteetidesse, eesti rahva arengu kaitsesse. "Võrdsed õigused" - see on vabariigi sisene aspekt, on kodanikeõiguste rõhutamine, kodakondsuse probleem, mis on siin nn 0-variandiga seotud. Teine asi, unitaarriik, see on välispoliitilise situatsiooni tunnetamine, mis ei olnud nii terav, kuigi lärmi palju. Praegu on juttu juba federatsiooni päästmisest, mitte unitaarriigist. Sisu on üks - N.Liidust ei tohi lahkuda. Need on kaks eri faktorit. Täpsustust oli siin tõesti vaja.

Räägiksin nüüd ka keskrühmast, suuremast enamusest, kuni 58%, nende kahe eelnimetatu vahel. Neid võib nimetada "mõõdukateks". Selle tsentristliku koondrühma teadvuse struktuur on teatud mõttes huvitav. Neist umbes 30% on "pehmed interid" selles tähenduses, et nad ei rõhuta unitaarriigi ainuvõimalikku mudelit, kuid ei ole ka küpsed konfederatsiooni mudeli omaksvõtmiseks. (Tuleb märkida, et see on juba vananenud interpretatsioon, kuid teatud liialdusega kehtib veel täna. Teadvuse struktuur ise ei muutu, ta läheb sündmustega kaasa. Mis muutub on struktuuri interpretatsioon.

Üleliidulised uurimused ja eesti andmed langevad kokku selles, et "impeersuse indeks" venelastel, on pärast vene demokraatide "võimule" tulekut pigem tõusnud kui langenud. On selline tunne, et pärast seda kui alguses hoogu võtnud demokraatlikud meeleolud olid saavutanud oma lae, aktualiseerus jällegi impeerse teadvuse sündroom. Eriti Baltikumi seostes on tunda ilmset tagasilööki.

On veel mõõdukate erirühmi (ligi 25%) mida peab hoolikalt eristama, sest siin on teadvuse kasvukohad, kogu struktuursete nihete alged. Võiks öelda, et seal on palju kes interluse läbi põdenud ja kes praegu on kas varjatud või otsesed antiinterlased, eriti noored. Nende mõõdukust on oluline aktsepteerida, esiteks kuna nad kohe omaks võtsid föderatsiooni mudeli (eitades unitaarriigi vormi). Ilmselt peaks see rühm praegu orienteeruma Vene Federatsiooni keskvoimu poliitika poole ja olema mõjutatav vene demokraatide poolt. Teiseks ja olulisemaks tunnuseks pean seda, et see mõõdukate rühm rõhutab eesti rahva veto-õigust. Rõhutab mitte a priori

,abstraktselt, igasugust rahvuste prioriteeti, vaid seda veto õigust, mis kaitseb eesti rahvast selle huve riivavate või ähvardavate sammude suhtes. Ma nimetaksin seda passiivseks prioriteedi tunnistamiseks. Referendumite läbiviimine ja muu taoline on siin mõistlik vahend. See on võtmerühm, kes praegu suuremate blokkide varjus, võib tulevikus interbloki lõhestada. See on rühm, kes on astunud üle põhirahva prioriteedi tunnistamise barjääri, kuid ei ole asunud veel eestlaste positsioonidele. Ta püüab ausalt korrigeerida oma poliitilist arengut; ja kuigi nad võivad riivata eestlaste huve, tuleb nendega dialoogi pidada ja kompromisse otsida, sest nende mõõdukus on minu arvates konstruktiivne. See rühm eeldab veto tsooni selgitamist, kuhu tohib siseneda ainult läbirääkimiste teel. Kahjuks ei ole see rühm Eesti poliitikas kuskil läbi löönud ja on poliitilises opositsioonis. Parlamendis on esindatud "jäigad" ja "pehmemad" interid, kuid seda rühma (demokraatlikke tsentriste) ei ole, rääkimata antiinteritest.

(Märkus toimetamise käigus: väga hea analüüsi muulaste poliitilisest rühmitumisest valimiste ajal Ülemnõukogusse annab poliitoloog O.Samorodny Tallinna "Õhtulehes" 8. detsembril 1990.)

Kokkuvõtlikult: suur osa (1/4) vene elanikkonnast ei taha üldse eelpool antud klassifikatsiooni ära mahtuda. Kui neid vägisi sundida hoiakut võtma, siis tekib küsimus, keda nad (passiivselt) toetaks? Ütleksin, et passiivne toetus nendelt, kes ei looda midagi head poliitikast ja isegi aktiivselt tegutsevad politiseerumise protsessi vastu, nende toetus langeb pigem antiinteritele. Kui neid targalt, loomulikult, mitte vägisi, tõmmata kaasa demokratiseerimise protsessi, siis see annaks eesti vabadusliikumisele reaalse liitlase kuigi suurem osa langeb mõõdukate rühma. Ka uurimused näitavad, nii või teisiti seda varjatud hoiakut sondeerides, et nad on mõõdukad igal juhul, kuid mitte interid. See 25%-line apoliitiline rühm, on hädavajalik ballast poliitilise laeva trümmis - muidu interid oleks ammu selle laeva kummuli keeranud (ja ma ei räägi siin eesti poliitikute jämedatest vigadest). Venelase arhetüüp ei eelda poliitika ja riigi armastust. Temale on pühalik omariiklus midagi sarnast interite ideaalriigile. Neil on mõlema vastu sisemine protest, mis viib neid mängust üldse välja. Kui me ei aita mõõdukaid, st tsentriste, jääb interistist kisakõri "esindama" nende huve. Vajadus on tugeva tsentrumi loomiseks, kes suudab kontrastseid pooluseid haarata. Demokraatlike venelaste lojaalsus seisneb mitte sekkumises Eesti asjadesse - veto tsooni kaitses interite

eest. Aga see on juba eesti poliitikute mure, kuidas nad seda lojaalsust suudavad ära kasutada. Minu kogemus näitab, et ei teadvustata endale küllalt ja lihtsustatakse must valgeks kogu vene poliitika, niivõrd, et ka see, mida ma praegu rääkisin, peaks paljudele meie kodupoliitikele olema üsna *terra incognita*.

On viimane aeg must-valgelt poliitikalt üle minna vähemalt sini-must-valgele.

LÄBIRÄÄKIMISED

Arno Susi: Oli juttu ahistamise tundest vene elanikkonnas. Mis probleemid oleksid olulisemad või kõige rohkem muret tekitavamad? Kas keel, valimisõigus, või migratsioon? Kas saab neid ritta panna? On mõni veel?
(hää! omandiõigus!)

DM: Kas teid huvitab absorbeeritud vastus või mingi minu tunne või keskmise venelase tunne?

(hää! eksperthinnang!)

Usun, see on omandiküsimus. Need, kes omandiasju algul üldse ei arutanud, arutasid hiljem oma vahel taluseadust. Ma ei saanud kohe aru mispärast see puhas eesti seadus tekitab niipalju paksu verd interite seas. Hiljem taipasin, et tegu on omandiseaduse varjatud proovile võtmisega. Teistel andmetel: kui Liidu tehased läheksid aktsiaseltsidena laiali, siis oleks see väga radikaalne vahend!

Marju Lauristin: Kas nad tahavad ise neid Liidu tehaste aktsiaid osta?

DM: Jaa, siis see Liidu tehaste bürokraatia lendaks paugupealt toolilt minema.

Jüri Karl Seim: Kas on erinevusi arvamistes venelaskonnas olenevalt sellest, kus nad elavad? Tallinnas näiteks, Kopli ja Lasnamäe vahel või Kohtla-Järve ja Narva vahel?

DM: Oleks mul tahvel ees ma kohe näitaks seda kõverat. Reegel on, et mida

lähemal Venemaale, seda lojaalsem on venelane Eesti suhtes. Kõige lojaalsem elab Leningradis! Tallinn on kõige ülepolitiseeritum koht. Siin elab 43% Eestimaa muulastest. Kirde Eestis - 30%. Tallinnas, Kopli ja Vana-Lasnamäe gettodes, kus elab keskastme töölisklass, mis keskmiselt sissejuurdunud, mitte verivärske migrant, valitseb interluse sündroom. Need on kõige radikaalsemad, kõige politiseeritumad ja väga konservatiivsed. See langeb muide kokku ka teiste uuringutega, kuritegevuse ja joomarluse kõrgest tasemest nendes gettodes. Kirde-Eestis ollakse kõige lojaalsemad ja seal on kõige lojaalsem Narva. Kuid tehakse kõik, et ka seal olukord üles kruvida, mis on kuritegelik lollus.

Hääl: Kas on tehtud uuringuid selle kohta, kui suurt hulka Eestis elavatest venelastest võiks lugeda vene monarhia taastamist pooldavateks? Milline võimalus on vene monarhistidel partei tekkeks meie teiste parteide kõrval?

DM: Täpseid andmeid ei ole. Valimiste käigus Lasnamäel proovisime interitele vastu seada üht monarhistlike vaadetega tehnilist intelligenti. Tundub, et see rühmitus omandab üha suuremat populaarsust. Kuid ta on sekundaarne, täiesti sõltuv Venemaa vastavatest poliitilistest meeleoludest ja minu arust on see mitte ohtlik Eesti pinnal.

Ilmar Laaban: Kui palju on neid, kes pooldavad "Pamjati" ideoloogiat?

DM: Legaalset "Pamjatit" meil ei ole. See on teatud mõttes tehniline küsimus. Tolle järjekord eeldab, et umbes aasta kahe pärast "juudi probleem" Eestis laheneb nende totaalse emigreerumise tagajärjel. Siis võib "Pamjat" ka tekkida. Ei oska öelda kuhu kadusid meie agarad interid eesotsas E. Koganiga (ta on muide pool-juut Eesti juurtega). Mul on kuri kahtlus, et nad kadusid vee pinnalt selleks, et kui see lohe jälle tagasi tuleb, siis tal on teine pea juures ja see teine pea on "Pamjati" oma. Seda ohtu võib ennustada kui nad oleksid targemad poliitikud, õnneks ajudega on neil kitsas. Nende varased katsed sõlmida otsesidemed Leningradi "Pamjatiga" nurjusid: neile öeldi, et kui te olete õiged venelased, siis kolige tagasi. Ohtlik aga on üks teine asi - eesti rahvuslastel on väga nõrk immuniteet vene marurahvuslaste vastu. Otsida neilt tuge oleks saatuslik viga.

Jaak Allik: Teame et Eestis on 600.000 mitte eestlast. Kas võid öelda laias

laastus, kui suur hulk neist Eestist mingil juhul ei lahku, ükskõik millised poliitilised või majanduslikud muutused toimuksid? Kui palju on neid, kes lahkuvad niikuinii, kes on lihtsalt läbisõitev kontingent? (Marju Lauristin: Ja kui suur osa läheb Läände?)

DM: Läbivoolavat kontingenti on umbes 20% (see on eksperthinnang, kuna uurida on seda praktiliselt võimatu); seega ca 100 tuhat. Paikseid umbes sama palju - 100 tuhat, kes nõ koonduvad endise vene kogukonna järglaste ümber. See on miinimum arv. Tegelikult peaks läbivoolava kontingendi üldse igasugusest eesti-vene võrdlevast analüüsist välja jätma. Seega on tegemist tunduvalt väiksema kui 600. tuhandelise püsielanikkonnaga. Viie aasta jooksul kolm neljandik imigratsioonist uueneb. Migratsioon üldiselt kahaneb aeglaselt; läbivool kahaneb, kuid läbivoolulisuse omadus - mittepaigalpüsivus - suureneb. Varem pidid migrantid olema interaktsioonis eestlastega, nüüd aga voolavad nad läbi sellistest gettodeest, kus ei tunnetatagi, et nad Eestis on. Sellest tondist võib rääkida hirmsaid asju, aga ta on lihtsalt õnnetu migrant, homo-sovjeticus migratsioonis - seda ei saa võtta poliitilise jõuna, küll aga relvana, keda ära kasutatakse. Nii peab teda arvestama küll.

Paigaljäajate küsimus on valus küsimus. Kõige tähtsam migratsiooni-jutus ei ole mitte kvantiteet. Oleme Kalev Katusega rääkinud seda ligi 10 aastat, rahustanud maha alarmistlikke tendentse sündimuse, migratsiooni politiseerimisest. Sündimuse puhul see meil kuidagi õnnestus, migratsiooniga on asi lootusetu. See on kvaliteedi küsimus. Tahan öelda, et kui migratsiooniseadus tööle hakkab, (=lülitub kui administratiivne mehhanism), siis ta töötaks vastupidi suunas: pumpaks välja kõik enam-vähem kvaliteetsed migrantid ja sisse pumpaks maffiat. Ajude äravool on juba permanantne protsess. Värskem info selle kohta on, et Tartus on juba kaks rühmitust, ühes on 1500 registreeritud ja nendest 400 otsuse langetanud inimest, kes nõuavad emigratsiooni Kanadasse. Teine rühm on huvitatud väljasõidust ükskõik kuhu. Me oleme praegu selle protsessi algstaadiumis. Venemaale ilmselt ei emigreerita, kuigi toimuvad mingid läbirääkimised Venemaaga. Sinna vabatahtlikke nii lihtsalt ei lähe. Nad ei ole nii rumalad - nad on ju Baltikumi tulnud suurte raskustega, ja miks peaksid nad nüüd tahtma sinna tagasi pöörduda kust tulnud, kui seal alles hakkab asi hulluks minema.

Kui levis üle N Liidu informatsioon, et Baltikumis tekivad sellised Kanada

imigratsiooni rühmad, siis hakkas "zajavkasid" sealtpoolt kuhjaga tulema. Kanada konsulile serveeriti uus ja üllatav argument, et Lääs peaks valmistuma ette interpreteerima vene immigrante Balti riikidest kui immigrante kolmanda riigi kaudu, kui poliitilise pagulase staatuse nõudjaid.

Jaak Maandi: Kas need inimesed, kes aktsepteerivad Eesti Vabariigi iseseisvust, on püüdnud ka täpsustada neid õigusi, mis neil seal peaks olema - kultuuriautonomia vms? Teine küsimus: mis tähtsus vene rahvusgrupil Eestis võiks olla Apostlikul õigeusul ja vanausulistel?

DM: Need kolm küsimust haakuvad ühte. Kultuuriautonomia ei ole populaarne vene intelligentsi seas, sest see oli algul liialt politiseeritud. Need, kes veel mäletavad, ütlevad, et päris nii roosa see kultuuriautonomia reaalselt Eesti Vabariigis ka ei olnud. Sakslastel oli teisiti, need 2% hoidsid pool Eesti majandust oma käes, mis siis viga kultuuriautonomiat teha. Kui lastakse Liidu tehased aktsiaseltsideks muuta, siis usun et aasta pärast võivad ka venelased nõuda kultuuriautonomiat. Praegustes tingimustes jääme vähemusse sellise loosungiga. Ka uurimused näitavad, et kultuuriautonomia vajaduste tunnetamine on viimasel kohal (kuue pakilisema seadusandlusprojekti seas). Mulle oli see halb üllatus, kuna meie Selts on üks väheseid kes seda pooldab. Meie rõhutame avatud kultuuriautonomia põhimõtet: avatud kõigepealt emamaa poole, kuid sümmeetriliselt ka Lääne poole. Kultuuriautonomia eeldab religiooni uut rolli vene kogukonna loomisel - see on üha enam oluline.

Vene intelligentsil on usuküsimus veel väga toores. Nad on vist rohkem paganlikud kui eestlased ise. Vene õigeusu kirik ei näita üles advekaatsust ja mobiilsust isegi praegu, mil Venemaal tema konjunktuur tohutu kõrge on. Käib purelemine pagulaskiriku osas. Arvan, et Aleksius II, Eestist valitud patriarh eriti ei meeldi pagulastele ega "pärisvenelastele", kuid tema valimine oli tark samm. Balti mõjule väga kasulik. Kultuuripildis ja hariduses aga mängib kirik tagasihoidlikku rolli, eriti Eestis. Nüüd võib öelda, et Aleksius II pöörab vähemalt materiaalset tähelepanu neile küsimustele.

Vene kultuur ja selle materiaalne külg on igal pool politiseeritud, kuid ma näen just siin kõige suuremat reservi kodurahulikuks koostegevuseks just nende venelaste kaudu, kelle kodumaaks on Eesti ja kes peavad ükskord ka

oma kirikud siin korda seadma.

Vanausulistest. See on Peipsi-äärsete venelaste probleem. See subkultuur, mis on sadu aastaid Peipsi-tagustel aladel peidus olnud, siiski hääbub. Ilma riikliku ja kultuuriseltside jm programmilise toetuseta (näiteks sisemine remigratsioon) on ta määratud väljasuremisele. Sellest on ülimalt kahju, seda enam, et hoogustub röövkorjandus: vanade ikoonide ja muu kraami korjandus, vene poolt, eriti Leningradist. Kogu ümbruskond kammitakse juba mitmendat korda läbi.

Küsija häälel: kes seda korjandust teeb?

DM: Vene intelligents käib oma ikoonide ladusid uuendamas - Lääne turu nõudel.

Ettekanne pärineb Metroo 90 seminarilt Metsakodus. Autor on hiljem lindistatud ettekannet kohendanud "Aja Kirjale".

NARVA!

Neli noort peret. Selliseid, eesti nimega ja eesti keelega, leidub Narva noorte perede seas üksikuid. Eestlasi on Narvas vähem kui kümme protsenti. Et kaks noort eestlast üheks perekoks kokku saavad, juhtub harva.

Need nelja pere emad on omavahel head tuttavad lasteaija kaudu, kus käivad nende lapsed. Nad on õnnelikud, et on leidnud sel kombel emakeelse suhtlusringi nii endile kui lastele.

Kõnelus eesti keelest ei ole ühe ja teise rahvuse paremaks või halvemaks pidamine, see on eesti kultuuri kestmise küsimus, teiskeelses keskkonnas eriti terav.

= Mina tuln siia üheksa aastat tagasi, Tartust pärast ülikooli. Mul polnud ettekujutust, kuhu ma tulen, sellepärast ei osanud suunamisele vastu sõdida. Nüüd imestavad tuttavad: ah sa oled ikka veel see e a l? Nende hääles on midagi — mis see nüüd on — kaastunne, hukkamõist? (Reet)

= Mina olen elu aeg Narvas elanud. Siin tuleb kogu aeg mõelda, kuidas eestlaseks jääda. Mäletan, et meid õega isa karistas, kui juhtusime kodus vene keelt rääkima, see oli nii kerge selles ümbruses tulema. Siis ma ei saanud aru, nüüd saan küll, miks isa seda tegi. (Vilve)

= Tähtis on, et me ise oleme leidnud tuttavad, kellega saab eesti keelt rääkida.

Lastele on see eriti tähtis. Meie Reedaga saime kokku eesti draamastuudios, meil vedas, saime sealt endale ka mehed. Üldse, Narva eestlased peaksid rohkem kokku hoidma, olgugi meid vähe ja mööda linna laiali. (Silvi)

= Kõige rohkem muret on laste pärast. Kuidas neil siin hakkab minema? Mina ei julge lasta lapsi suure maja õue üksi mängima. Vene lapsed ei võta omaks, näitavad näpuga: näe, mis keelt see e räägib!

Narva eesti kool peaks olema tõeline laste kultuurikeskus, peaksid olema missioonitundega õpetajad, kes pärast tunde veel ringe teeksid, eesti lastel ei ole siin õieti vaba aja veetmise võimalusi omas kultuuris.

Uusrajoonist järgmisel päeval keskväljaku poole astudes ei kuulnud ma vastutuliijate suust pika tee jooksul ühtki sõna eesti keelt. Poes palusin emakeeles klaasi mahla ja müüja jäi mulle arusaamatult otsa vaatama.

Keda süüdistada?

Ku meid endid, eestlasi. Oleme olnud alandlikud ja leplikud, aina valmis taanduma, oleme ise, oma suhtumises Narva ammu enne maha kandnud, kui tuli oblasti idee.

HAGI SEIN

TEISTEST MUULASTEST EESTIS

Autor

Teet Kallase šarž

Lisaksin veidi juurde nendest Eestimaal muulastest kes venelased ei ole. Mu analüüs on üpris diletantlik, olen sellega tegelenud rohkem praktiliselt.

Statistika järgi peaks neid, kes venelased pole ja ometi muulased on, olema ligi 200.000 Eestimaal. Kuigi nad viimaste aastate Eesti poliitilises elus märkimisväärselt osa pole etendanud, ei tähenda see seda, et seal sotsiaalsed protsessid ei toimu.

Nende mittevenelastest muulaste liikumine või sotsiaalne aktiivsus algas 1988 a kahe-suunaliselt. Mõlemad suunad on tänase päevani püsinud, üks on vahel tugevam, teine nõrgem ja need on mõlemad mõjutanud ka põhilist telget, millel see muulaste tegutsemine siin Eestimaal on käinud. Tähebtab see "meie-nemad" probleem, ehk kui lähedal oleme meie mitte-eestlaste eestlastele seisnud. Ma ütlen kohe, et see lähedus on kahe aasta jooksul, mil mina olen saand seda asja jälgida, üsna tõsiselt varieerunud ja pidevalt edasi tagasi käinud.

Üks nendest protsessidest mis meie-nemad aspekti tõsiselt mõjutanud on, see on solidaarsus eestlastega, nende põhiliste püüetega, prioriteetide tunnistamisega jne., mis on ka Rahvuste Foorumiks nimetatud liikumise dokumentides kirjas olnud ja millest pole siiani taganatud, ja mis on mitte eestlastele au teinud. Selles küsimuses erilisi probleeme pole esinenud, ka siis kui arutatati tõsiseid poliitilisi akte ja avaldati oma poliitilisi seisukohti.

Teine telg on omaenese äratundmine või see kellekski-olemine, mingist-rahvusest-inimene-olemine. Mingi kultuuri kandmine, mis üsna unikaalselt (nii N Liidus kui ka teistes riikides,) on omandanud kultuuriseltside liikumise joone, ja mis ühe aasta jooksul Eestis (1988-89) andis 17 eri rahvuse kultuuriseltsi, oma identiteedi tunnetamise meie ühiskonnas.

Ühelt poolt katse olla eestlastega solidaarne, teiselt poolt ära tunda, kes sa ise oled - see ongi meie suhteid kujundanud.

Veel üks nähtus, mis minu arvates ka unikaalne on ja mis Eesti poliitikas tulevikus võib mingit rolli mängida juhul, kui see enne ära ei lagune, on, et nii paljud kultuuriseltsid, rahvusrühmad ja rahvusvähemused on miskipärast hakanud kokku hoidma. Sotsioloogid ütlevad, et see tuleb huvide ühtsusest, kuid ma tahan arvata, et see on märksa keerulisem ja huvitavam nähtus.

Me tahtsime, mõned meist, ära kasutada sellist rahvuslikku liikumist, et kiirendada teatud protsesse. Ometi see ei õnnestunud ja ühel päeval jõudis kätte see aeg kus RR sees sündinud kultuuriliikumine pidi sellest väljuma. Seda ei mõistnud tookord paljud inimesed, aga ometi oli see täiesti objektiivne protsess, sest RR-i rong sõitis liiga kiiresti. Rahvuslike kultuuriseltside integreerivat tegevust hakkas see kiirus takistama, mis ei ole etteheide RR-ile või eestlastele. Need protsessid toimusid erineva kiirusega. Sealt sündis Eestimaa Rahvuste Ühendus, mille president ma praegu olen ja mis koosneb 17 erinevast kultuuriseltsist. Kuigi aeg on toonud meile nii võite kui kaotusi, me pole jäänud mõjutamata ei Armeenia - Aserbaidžaaani konfliktist, mis siin läks nii teravaks, et kultuuriseltsid läksid omavahel nugade peale. Mõned härrasmehed aitasid asja kujundada nii, et armeenlased lahkusid Ühendusest. Rahvuslike kultuuriseltside funktsioon Eestimaal on küllalt huvitav analüüsi aine, mitte ainult suhetes rahvuskogukonnaga, kes siin Eestis elab, ja eestlastega, vaid ka oma emamaa kogukonnaga, sest need suhted on erakordselt huvitavad. Esimene valgevene RR-i ajaleht ilmus Eestis; esimene nõukogude uuema aja juudikeelne ajaleht ilmus samuti Eestis. Siin ilmub Aserbaidžaaani ajaleht. Väga suure töö on ära teinud tatarlased oma kodumaal, Demokraatlikus Tataris Kultuuriseltsis, oma kodukoha poliitilise elu ärgitamisel. Tagatipuks on tunne, et Eestimaa saab ka Tšuvaši kultuuri taastõusu algatajaks. Eestimaal juhtub üsna unikaalseid asju.

Eraldumine Rahvuste Ühendusse lubas natuke tasasemalt liikuda poliitilisel rongil, sest mitte kõikidele deklaratsioonidele ei tahtnud inimesed alla kirjutada. Mitte sellepärast et nad oleksid selle vastu olnud, vaid et see oli liiga tormakas. See lubas neil kontsentreeruda natuke konkreetsematele kultuurilistele ja poliitilistele probleemidele, mis rahvusvähemustel Eestimaal üsna tõsised on. Tahetakse olla natuke konkreetsem, kui nende erakondade ja liikumiste rahvuspoliitilised platformid, mis küll oma suunitluses igati aktsepteeritavad ja kenad on, aga mille praktiline väljund on paraku üsna vähe tunnetatav.

Arvan ka, et Kultuuriautonoomia mudelit ei saaks kohe rakendada. Olen aga veendunud et kultuuriautonoomiliste õiguste kehtestamine oleks tõsiselt arvestatav samm küll.

Mis puudutab kodakondsust, siis on see väga keeruline küsimus. Need inimesed, kes on nõ algusest peale eestlaste kõrval olnud, kultuuriseltsidesse kogunenud, nendel oleks kuidagi erakordselt raske mõista, kui nendele väga rasked tingimused seatakse. Võimalik, et pole kõige täpsem väljendus, kuid psühholoogiliselt mõistetav, et lojaalsuse eest ka mingit tasu oodatakse nii et võrdselt vastalistega neid ei peaks läbi katsumuste kadalipu ajama.

Viimaks võimaliku poliitilise perspektiivi kohta. Ma ei oska siin erilist prognoosi teha, on võimalikud mitmesugused arengud. Esimene on see, näiteks, et juudid lahkuvad Eestimaalt ja tõenäoliselt 4500 juudist, kes 1979 a siin olid, ei ole aasta pärast 1000 järgi. Teisi võib oodata, kui EV võtab vastu hea kulturomavalitsuse seaduse, kena nokitsemine kultuuriseltsides. Ja veel kolmandaks, et rahvusvähemused ärkavad mingisugusele poliitilisele elule, so kasutavad ära selle ühtsuse, mis neil praegu on ja moodustavad minoriga erakonna ja sellel läbi tulevad aktiivselt Eesti poliitikasse. Väikse rühmana, ühele või teisele toetudes ja toeks olles võib see poliitilist protsessi mõjutada.

PAAR KÜSIMUST PEETER VIHALEMMALE

AK küsitles Sind enne Metroo seminari Metsakodus.

Teeme seda ka nüüd, paar kuud hiljem.

Kuidas kajastus seminar Eestis? Kas oli vaidlust ja edasi arutlusi seminari teemadel?

Küllap oli sellel oma järeelmõju, oli vaidlust ja arutlustki, kuigi see toimus osavõtjate vahel ja mitte üldsuse ees. Ma ei oska öelda, kui palju üldsusele see teadvustus. Arvan et oli midagi raadios, kuna Eesti Raadio kultuurisaadete toimetaja Mari Tarand oli seminaril. Läbi kolme EDASI numbri oli ülevaade Metroost.

Juba Metsakodust tagasisõidul vastasid osavõtjad bussides ankeedile hindamaks seminari. Mis Sinu arvates on osavõtjate hinnang paar kuud hiljem kõike seedinult?

Ma ei ole kahjuks puutunud laialt kokku osavõtjatega, vast ainult kümne, viieteist inimesega olen pärast rääkinud. Nende muljed olid soodsad. Minu enda ja eesti osavõtjate meelde ja mällu jäi see seminar üsna tõsiselt. Minu osas oleks huvitav teada, mis on rootsi osavõtjate muljed?

Tahamegi teada järgmiseks Su enda isiklikku hinnangut: mida pead kõige olulisemaks päevakorrapunktiks või saavutatuks sellel üritusel?

Raske on mõnd punkti või sõnavõttu esile tõsta, kuigi selles Kalle Muuli ülevaates EDASIS on tõstetud eriti esile Ilmar Laabani ja Eerik Laidna loengud. Ma ei arva, et teised selle võrra nõrgemad olid. Minu arvates seminari tulemustest kõneldes tuleb rääkida kahes plaanis-nii nagu tegelikult oli ja nii nagu ülikooli mõju on inimesele. Üks on ratsionaalne või tunnetuslik mõju, kui kuuldust on tekkinud uusi mõtteid, ettekujutusi, tõlgendusi ja teadmisi. Teine tasand on eetiline või psühholoogiline, mis tähendab kontakti inimeste vahel. Kontakt kõnelejate ja kuulajate vahel, emotsionaalsus. Ma arvan, et seminar oligi nii planeeritud, et emotsionaalne tasand oleks tähtsal kohal. Seetõttu oli püütud erinevaid osavõtjaid ja isiksusi kaasa tuua. Sealjuures ka erinevatest poliitilistest rühmitustest, et kujuneks inimlikum ja normaalsem kontakt erinevate ideesuundadega inimeste vahel. Ma arvan, et see ka õnnestus, samuti nagu

õnnestus igati hea kontakt eesti ja rootsi osavõtjate vahel. Arvan et see oli sama oluline, kui mitte tähtsam veel kui ratsionaalne sisu. Jääb ainult kahetseda, et mõned kaasa tulla lubanud - mõtlen ennekõike Sirje Endret, Kaido Kamat ja Mart Laari - kaasas ei olnud aga kes osavõtjate mitmekesisusele oleks juurde andnud.

Kaks viimast Metroo seminari on peetud eestipoolse enamusega. Kas on konkreetseid kavu samas vaimus jätkata ?

Konkreetseid kavu veel ei ole, sest nagu elus ikka, need kujunevad, kui asi lähemale jõuab. Oleme aga päris kindlad, et tulevane seminar peetakse 91 a. suvel mõnes kaunis Eesti kohas. Näiteks on juttu olnud Hiiumaast. Viimased seminarid on jah olnud eesti enamusega ja nii on välja kujunemas kindlam osavõtjate ring ka Eestis. Küllap toimib sama printsip mis kahel viimasel aastal, nimelt et püüetakse palju erinevaid inimesi kaasa haarata samal ajal kui on tähtis ka see, et oleks osavõtmas neid, kes juba varem on olnud ühisseminaridel.

Metroo ühing on olnud pioneer Eestiga sidemete loomisel, eriti siis kui see tõesti raske ja keeruline oli, seda mitmel tasandil. Sina kui Metroo ühingu liige Eestis, mida oleks Sul olnud öelda peakoosolekule päevakorrapunkti "Metroo edaspidine tegevus ja tulevik" -all?

Mul on tõesti kahju, et ei saa peakoosolekust osa võtta. Ühingu rootsi liikmete arvamus on valdav ja määrav, milleks tegevus kujuneb. Aga kui öelda midagi omalt poolt, ja ka väheste Eestis asuvate liikmete nimel, siis minu ettekujutust mööda peaks kujunema välja Metroost ikkagi Eestist suurema hulga liikmetega ühing. Sel juhul, minu veendumust mööda, seesama sidemete arendamise funktsioon ei ole sugugi kadunud ega vähem tähtsamaks muutunud. Neid sidemeid on nüüd uutes tingimustes küll juurde tulnud kuid muutunud ka pealiskaudsemateks. Peaks kujunema välja tugevamate ja püsivamate sidemetega inimeste seltskond, mille üks osa oleks Eestis ja teine osa Rootsis, kes siis saaksid sügavamalt vaadata sellele, mis toimub Eestis ja Rootsis ja üldse maailmas ning aitaks sügavamalt mõtestada elu. Kindlad ja järjekindlad kontaktid on suure väärtusega. Tõsisem maailma mõtestamine Eesti jaoks Metroo kaudu oleks täitsa võimalik. Stockholmis oktoobris 1990.

KIRJAD

JUHAN PALM-PEIPMAN Sydneyst Austraaliast juhib "Aja Kirja" tähelepanu neljale inglise keeles ilmunud romaanile, mis käsitlevad Eestit ja eestlaste saatust. Need on inglise autorite Colin Forbes'i "Cover Story" ja Richard Moss'i "Moscow Rules" (vähemal määral) ning ameeriklaste Richard Hoyt'i "Head of State" ja Campbell Armstrong'i "Mazurka". JPP refereerib eriti viimatimainitud põnevat teost, mille keskseks teemaks on hääbumispiiril viibivate metsavendade katse viia täide mitmeid aastaid oodatud ja kavandatud plaani Eesti vabaduse taastamiseks.

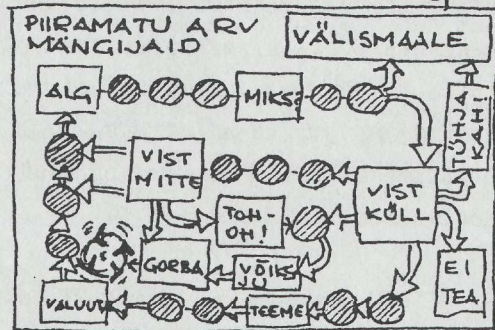
REINO SEPP, Stockholmist, soovib lugejatele anda initsiatiiv kirjutada eri atlaste ja maakaartide tootjaile parandamaks vigu Eesti kohanimesed jms. Ta annab alltoodud näite tekstist mida võiks kasutada (tekst sulgudes välja vahetada aktuaalseks):

Please correct your future maps to reflect the restoration of the original names in Eastern Europe. For example, the town of Kuressaare in Estonia was still referred to as Kingissepp in your (March 1990 map of the Soviet Union) - although the enclosed documentation shows that the original name was suspended only between the years of 1952-1988. We would appreciate the (National Geographic Magazine) maintain its high standards of accuracy and reliability.
Yours truly
Enclosure

AUSTRALIAS, SYDNEYS tegutsev kirjandusring on saatnud "Aja Kirjale" ergutavaid tervitusi oma koosolekutelt märtsis ja augustis k.a. Suur tänu teile! ("Aja Kiri" peaks vist kolima Sydneysse!, toim. märkus.)

JENS MEDER, Uus Meremaalt, kirjutab "Aja Kirja" toimetusele:
"Eestlased, lätlased ja leedulased on ikka veel häiritud Uus-Meremaa 1974. a. Balti riikide N.Liitu liitmise tunnustamisest DE JURE. Saatsime leedulaste algatusel mürkikirja peaminister Palmerile Leedu iseseisvuse toetamiseks. Lisasin isiklikult veel küsimuse, kas poleks nüüd aeg tühistada Balti riikide annekteerimise tunnustamist de jure? Sellele saabunud vastus välisminister Moore allkirjaga väitis, et 1974 a. tunnustus oligi vaid formaalne de facto, ega tähenda olukorra heakskiitu: ..."New Zealand's acknowledgement in 1974 of the incorporation of the Baltic States into the Soviet Union simply recognise the realities of a situation which it was not in the Government's power to change. It did not imply approval of the situation or the means by which it was brought about. The Government made this clear at the time and was supported by the National Government when it came to power."...
"Ei tea mis sellest arvata. Õnneks U-Meremaa seisukoht ajaloo käiku Läänemere ruumis vaevalt mõjutab", kirjutab Jens Meder.

Perekond Klaar Vancouveris soovib
TURUMAJANDUSMÄNGU:

HIND RBL 500 / \$ 1.-

AK pole sihiasetusega, mis oli neli numbrit aastas, seekord hakkama saanud. Aasta on läinud ja käesolev on alles teine number. Ilmumise nihkumine aastaraamidest välja muudab aastakäigu seeriaks. Ebakindlus ilmumises mõjub halvasti üksipuha mis väljaandele. Sellele saame praegu vastu seada vaid kinnituse, et "Aja Kiri" poolal "aastakäigul" seisma ei jää, kohustus tellijate vastu saab täidetud.

Ulalantud taustal mõni sõna uue-aasta prognoosist.

Kõigepealt tahaks muidugi, - mis "Aja Kirja" puudutab - tekkinud ajalast nihet vähendada. Teiseks on vaja välja anda ka "Aja Loo" neljas number - ja seoses sellega selle ilmumine ära lõpetada.

Resursside puudusel tuleb aga neid, kokku kolme numbrit, kuidagimoodi koondada, nii et kirik enamvähem keset küla jääks. Nende numbrite koos- või kokkuilmumise aeg on märts 1991. Kaastööd, millest asi oleneb, paluks saata veebruaril alguseks.

Pole parata, uuest aastast alates kehtivad ka uued tellimishinnad. Juba tasunuid, kes on AK aktuaalsed tellijad, asi ei puuduta. Teistel kehtib uus hind mis on: 140 SEK, 25 USD, 30 CAD, 32 AUD.

"Aja Lugu" üksiknumber on 30 SEK, terve seeria, nr.1-4, 120 SEK. (6 / 22 USD, 7 / 26 CAD, 8 / 28 AUD).

Seletuseks, miks "AK" hindu on vaja tõsta, on esmalt see et AK elab ainult tellimistest, tellimishinnast läheb aga ligi 50% - kaheksa US dollarit seitseteistkümnest (praegune tellimishind) - ainuüksi postikuludeks. Ulejäänud 9 \$ peaks jätkuma trükkimiseks, kuid mitte enam teisteks endakuludeks.

"Aja Looga" on asjad veel halvemad; "Aja Kirjal" on väike aga kvaliteediga tellijaskond, "Aja Lugu" levib aga peamiselt üksiknumbritena. Seni kui metseeni kuskilt välja ei ilmu, võib seda küll ise mängida, kuid siiski oleks ka hea ots-otsaga kokku minna.

Toimetaja

USA:s Mari Leesment, tel 201-334-0209

Urve Auksi, tel. 312-460-1837

Kanadas: Liis Truuvet, tel. 416-533 4213,

Liis ja Matti Klaar, tel.604-986 4050

Austraalias: Tiia Raudma, tel. 02-929-6415

Toimetaja ja talitaja:

Enno Klaar, Gränsv. 18, S-163 52 Spånga,

Sweden, tel o8-7611777

AK 58:

šaržid: Teet Kallas

fotod: Enno Klaar

kaas: Enno Klaar

kujundus: Enno Klaar

korrektor: Virve Raag

Silvi Nemvalts

märkus: esinevad trüki- ja keelevead ei olene korrektoritest vaid toimetajast, kes kõiki käsikirju pole jõudnud läbivaatamiseks anda.

PE $\frac{A}{1166}$ a 58

1990

SISUKORD

Üks hoburaua lugu	Andres Tarand	2
BachiPärdi(ku?) liimipott	Mardi Valgemäe	7
Saluri pool-"minek"	Mardi Valgemäe	8
Veel üks Metroo raamat	Enn Nõu	10
Metsakodu - tükike Eestit Rootsis		16
Metroo 90 Metsakodus	Enno Klaar	17
Mitteeestlastest, ennekõike venelastest, Eestis	Dimitri Mihailov	20
Narva!		28
Teistest muulastest Eestis	Hagi Šein	29
Paar küsimust Peeter Vihalemale		32
Kirjad		34
Esindused & toimetused		35

aja kiri nr 58

Detsember

2/1990

Printed in Sweden
Kompendietryckeriet - Källered